

¹³ Kyiv Weekli.– № 10. – 19-25 березня 2008.

Резюме

В статье рассматривается проблема использования правового обеспечения мониторинга для развития государственной информационной политики Украины.

Summary

In article examine problem use monitoring for development state informational politics in Ukraine.

Отримано 22.05.2009

Л. О. СВЯТЧЕНКО

*Людмила Олександрівна Святченко,
аспірантка Національного університету
біоресурсів і природокористування
України*

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН У ЦУКРОБУРЯКІВНИЦТВІ

З середини 1990-х років ХХ століття майже наполовину скоротилася матеріально-технічна база буряківництва, набуло значного занепаду техніко-технологічне оснащення цукрових заводів, у кілька разів зменшилося забезпечення їх цукровою сировиною, порушилася система постачання агровиробничої сфери сільськогосподарськими машинами, знаряддями, насінням, пально-мастильними матеріалами, мінеральними добривами, хімічними засобами захисту рослин. Різко знизилась урожайність цукрових буряків, у кілька разів зменшилися їх валові збори, що призвело до значного зниження рівня завантаження виробничих потужностей переробних підприємств сировиною. Це спричинило скорочення у 2,5–3,3 рази виробництва цукру та витіснення України зі світового цукрового ринку¹.

Не останню роль у забезпеченні ефективності цукробурякового виробництва відіграє стан розвитку аграрно-договірних відносин, які опосередковують реалізацію продукції цукробуряківництва. Якщо звернутися до сучасної аграрно-правової думки, то можна констатувати, що в сфері сільськогосподарського виробництва, в сфері вирощування сільськогосподарської продукції, її переробки та реалізації застосовуються різні форми договірних відносин. Глибоке теоретичне дослідження сутності аграрно-правових договорів та аграрно-правових зобов'язань було здійснене А. М. Статівкою. Так, вчений пропонує визначати аграрно-правовий договір як угоду двох або більше сторін, спрямовану на встановлення, зміну, припинення прав й обов'язків, заснованих на взаємному вільному волевиявленні або ж на правових приписах з метою забезпечення ефективного розвитку аграрного виробництва й реалізації взаємних інтересів². Надалі науковець називає такі характерні ознаки аграрно-правового договору, як-то: у багатьох випадках безпосередньо виступає юридичною формою організації виробничого процесу; права й обов'язки в договорі визначаються специфікою аграрного виробництва; є правовою формою реалізації взаємних інтересів сторін з урахуванням юридичних, природно-кліматичних, економічних можливостей; також виступає юридичною формою відносин, що опосередковано забезпечують розвиток аграрного виробництва з використанням науково-технічного прогресу, товарного обміну й інших аграрно-економічних способів³. Вважаємо, що з усім викладеним слід погодитися, а договорам, що застосовуються в галузі цукробуряківництва, притаманні усі перелічені вище ознаки та риси.

© Л. О. Святченко, 2009

Поряд з цим правова регламентація договірних відносин у галузі цукробуряківництва залишається недостатньо ефективною часто через не врахування їх особливостей. Тому метою цієї статті є з'ясування особливостей сучасних договірних право-відносин у цукробуряківництві.

На думку В. І. Семчика, важливим є відображення специфіки договірних відносин у сільському господарстві, що виявляється у кожному структурному елементі договору (суб'єкти, предмет, об'єкти, зміст)⁴. Тому при визначенні відповідних видів аграрно-правових договорів слід враховувати те, що об'єктом зобов'язань за такими договорами є специфічний товар (продукція), сторонами такого договору виступають певні суб'єкти, а специфіка договірних відносин закріплена у деяких нормативних актах, що належать до різних галузей права⁵. Отже, розглянемо наведені особливості щодо договорів в галузі цукробуряківництва.

З приводу предмету договорів у галузі цукробуряківництва, то ними можуть виступати два об'єкти матеріального світу, предмети – цукрові буряки чи цукор. Законодавство України встановлює вимоги щодо якості як цукрових буряків, так і цукру. Оскільки згідно ст. 1 Декрету Кабінету Міністрів України «Про державний нагляд за додержанням стандартів, норм і правил та відповідальність за їх порушення» від 8 квітня 1993 р. за № 30-93 якість продукції визначається як сукупність властивостей, які відображають безпеку, новизну, довговічність, надійність, економічність, ергономічність, естетичність, екологічність продукції тощо, які надають їй здатність задовольняти споживача відповідно до її призначення, то продукція, що виступає предмет договорів у галузі цукробуряківництва якраз і мають відповідати таким вимогам.

Щодо цукрових буряків, то вони мають відповідати вимогам Державного стандарту України ДСТУ 4327:2004 «Коренеплоди цукрових буряків для промислового перероблення. Технічні умови», а вимоги щодо якості цукру визначені Державними стандартами України ДСТУ-2316-93 та ДСТУ-2213-93. Отже, лише у разі відповідності цукрових буряків, цукру зазначеним Державним стандартам України, вони вважаються якісними та такими, що можуть задовольняти потреби суб'єктів цукробуряківництва та споживачів цукру.

Надалі з'ясуємо суб'єктний склад договірних відносин, тобто визначимо особливості сторін договорів у галузі цукробуряківництва. Якщо підходити до учасників договірних відносин з позиції їх юридичних характеристик, то очевидним є те, що залежно від виду договору, який може бути укладено в цукробуряківництві, можна виділяти такі їх різновиди: виробник сільськогосподарської продукції та контрактант (у договорах контрактації сільськогосподарської продукції), продавець та покупець (у договорах купівлі-продажу, поставки, міни), комітент та комісіонер – у договорах комісії. Однак сутність договірних відносин у галузі цукробуряківництва можна окреслити, у тому числі, й через правовий статус специфічних їх учасників, якими виступають буряко-кошіюче господарство та цукровий завод.

Так, з приводу правового становища бурякокошіючих господарств зазначимо, що визначення їх поняття, як і чітко окресленого правового статусу, в законодавстві України не закріплено. Лише в Законі України «Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру» від 17 червня 1999 р. та у підзаконних актах, прийнятих на його виконання, зустрічається цей термін, без розкриття його сутності, без закріплення особливості правособ'єктності такого господарства.

Проте, як видається, бурякокошіючим господарством може бути сільськогосподарський товаровиробник будь-якої організаційно-правової форми та форми власності. Згідно ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17 липня 2007 р. сільськогосподарським товаровиробником визнається фізична або юридична особа незалежно від форми власності та господарювання, в якій валовий доход, отриманий від операцій з реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки, за наявності сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень тощо) та/або поголів'я сільськогосподарських тварин у власності, користуванні, в тому числі й на умовах оренди, за попередній звітний (податковий) рік перевищує 75 відсотків загальної суми валового доходу. Отже, як вбачається, істотним щодо сільськогосподарських товаровиробників є предмет їх діяльності, яким є

¹³ Kyiv Weekli.– № 10. – 19-25 березня 2008.

Резюме

В статье рассматривается проблема использования правового обеспечения мониторинга для развития государственной информационной политики Украины.

Summary

In article examine problem use monitoring for development state informational politics in Ukraine.

Отримано 22.05.2009

Л. О. СВЯТЧЕНКО

*Людмила Олександрівна Святченко,
аспірантка Національного університету
біоресурсів і природокористування
України*

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН У ЦУКРОБУРЯКІВНИЦТВІ

З середини 1990-х років ХХ століття майже наполовину скоротилася матеріально-технічна база буряківництва, набуло значного занепаду техніко-технологічне оснащення цукрових заводів, у кілька разів зменшилося забезпечення їх цукровою сировиною, порушилася система постачання агровиробничої сфери сільськогосподарськими машинами, знаряддями, насінням, пально-мастильними матеріалами, мінеральними добривами, хімічними засобами захисту рослин. Різко знизилась урожайність цукрових буряків, у кілька разів зменшилися їх валові збори, що призвело до значного зниження рівня завантаження виробничих потужностей переробних підприємств сировиною. Це спричинило скорочення у 2,5–3,3 рази виробництва цукру та витіснення України зі світового цукрового ринку¹.

Не останню роль у забезпеченні ефективності цукробурякового виробництва відіграє стан розвитку аграрно-договірних відносин, які опосередковують реалізацію продукції цукробуряківництва. Якщо звернутися до сучасної аграрно-правової думки, то можна констатувати, що в сфері сільськогосподарського виробництва, в сфері вирощування сільськогосподарської продукції, її переробки та реалізації застосовуються різні форми договірних відносин. Глибоке теоретичне дослідження сутності аграрно-правових договорів та аграрно-правових зобов'язань було здійснене А. М. Статівкою. Так, вчений пропонує визначати аграрно-правовий договір як угоду двох або більше сторін, спрямовану на встановлення, зміну, припинення прав й обов'язків, заснованих на взаємному вільному волевиявленні або ж на правових приписах з метою забезпечення ефективного розвитку аграрного виробництва й реалізації взаємних інтересів². Надалі науковець називає такі характерні ознаки аграрно-правового договору, як-то: у багатьох випадках безпосередньо виступає юридичною формою організації виробничого процесу; права й обов'язки в договорі визначаються специфікою аграрного виробництва; є правовою формою реалізації взаємних інтересів сторін з урахуванням юридичних, природно-кліматичних, економічних можливостей; також виступає юридичною формою відносин, що опосередковано забезпечують розвиток аграрного виробництва з використанням науково-технічного прогресу, товарного обміну й інших аграрно-економічних способів³. Вважаємо, що з усім викладеним слід погодитися, а договорам, що застосовуються в галузі цукробуряківництва, притаманні усі перелічені вище ознаки та риси.

© Л. О. Святченко, 2009

Поряд з цим правова регламентація договірних відносин у галузі цукробуряківництва залишається недостатньо ефективною часто через не врахування їх особливостей. Тому метою цієї статті є з'ясування особливостей сучасних договірних право-відносин у цукробуряківництві.

На думку В. І. Семчика, важливим є відображення специфіки договірних відносин у сільському господарстві, що виявляється у кожному структурному елементі договору (суб'єкти, предмет, об'єкти, зміст)⁴. Тому при визначенні відповідних видів аграрно-правових договорів слід враховувати те, що об'єктом зобов'язань за такими договорами є специфічний товар (продукція), сторонами такого договору виступають певні суб'єкти, а специфіка договірних відносин закріплена у деяких нормативних актах, що належать до різних галузей права⁵. Отже, розглянемо наведені особливості щодо договорів в галузі цукробуряківництва.

З приводу предмету договорів у галузі цукробуряківництва, то ними можуть виступати два об'єкти матеріального світу, предмети – цукрові буряки чи цукор. Законодавство України встановлює вимоги щодо якості як цукрових буряків, так і цукру. Оскільки згідно ст. 1 Декрету Кабінету Міністрів України «Про державний нагляд за додержанням стандартів, норм і правил та відповідальність за їх порушення» від 8 квітня 1993 р. за № 30-93 якість продукції визначається як сукупність властивостей, які відображають безпеку, новизну, довговічність, надійність, економічність, ергономічність, естетичність, екологічність продукції тощо, які надають їй здатність задовольняти споживача відповідно до її призначення, то продукція, що виступає предмет договорів у галузі цукробуряківництва якраз і мають відповідати таким вимогам.

Щодо цукрових буряків, то вони мають відповідати вимогам Державного стандарту України ДСТУ 4327:2004 «Коренеплоди цукрових буряків для промислового перероблення. Технічні умови», а вимоги щодо якості цукру визначені Державними стандартами України ДСТУ-2316-93 та ДСТУ-2213-93. Отже, лише у разі відповідності цукрових буряків, цукру зазначеним Державним стандартам України, вони вважаються якісними та такими, що можуть задовольняти потреби суб'єктів цукробуряківництва та споживачів цукру.

Надалі з'ясуємо суб'єктний склад договірних відносин, тобто визначимо особливості сторін договорів у галузі цукробуряківництва. Якщо підходити до учасників договірних відносин з позиції їх юридичних характеристик, то очевидним є те, що залежно від виду договору, який може бути укладено в цукробуряківництві, можна виділяти такі їх різновиди: виробник сільськогосподарської продукції та контрактант (у договорах контрактації сільськогосподарської продукції), продавець та покупець (у договорах купівлі-продажу, поставки, міни), комітент та комісіонер – у договорах комісії. Однак сутність договірних відносин у галузі цукробуряківництва можна окреслити, у тому числі, й через правовий статус специфічних їх учасників, якими виступають буряко-кошіюче господарство та цукровий завод.

Так, з приводу правового становища бурякокошіючих господарств зазначимо, що визначення їх поняття, як і чітко окресленого правового статусу, в законодавстві України не закріплено. Лише в Законі України «Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру» від 17 червня 1999 р. та у підзаконних актах, прийнятих на його виконання, зустрічається цей термін, без розкриття його сутності, без закріплення особливості правособ'єктності такого господарства.

Проте, як видається, бурякокошіючим господарством може бути сільськогосподарський товаровиробник будь-якої організаційно-правової форми та форми власності. Згідно ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17 липня 2007 р. сільськогосподарським товаровиробником визнається фізична або юридична особа незалежно від форми власності та господарювання, в якій валовий доход, отриманий від операцій з реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки, за наявності сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень тощо) та/або поголів'я сільськогосподарських тварин у власності, користуванні, в тому числі й на умовах оренди, за попередній звітний (податковий) рік перевищує 75 відсотків загальної суми валового доходу. Отже, як вбачається, істотним щодо сільськогосподарських товаровиробників є предмет їх діяльності, яким є

виробництво сільськогосподарської продукції. У свою чергу сільськогосподарська продукція визначається як продукція, що виробляється в сільському господарстві та відповідає кодам 01.11–01.42 та 05.00.1–05.00.42 Державного класифікатора продукції та послуг ДК 016-97 (ст. 1 Закону України «Про стимулювання розвитку сільського господарства України на період 2001–2004 років» від 18 січня 2001 р., № 2238-III). Оскільки згідно зазначеного Державного класифікатора продукції та послуг ДК 016-97, затвердженого наказом Державний комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації від 30 грудня 1997 р., № 822, цукрові буряки належать до сільськогосподарської продукції, то діяльність з їх вирощування є сільськогосподарською, якою якраз й можуть займатися сільськогосподарські товаровиробники, що виступають в цукробуряківництві як бурякосіючі господарства.

Щодо можливих організаційно-правових форм сільськогосподарських товаровиробників, що є юридичними особами та які можуть бути учасниками відносин в галузі цукробуряківництва, то, як відзначається в юридичній літературі, в Україні діє значна кількість фермерських господарств, товариств з обмеженою відповідальністю, закриті та відкриті акціонерні товариства, приватно-орендні сільськогосподарські підприємства, сільськогосподарські кооперативи, державні й комунальні сільськогосподарські підприємства, колективні сільськогосподарські підприємства⁶. Звідси усі з названих організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств можуть виступати як бурякосіючі господарства та вирощувати (виробляти) цукрові буряки.

Однак особливо слід зазначити, що задля того, щоб іменуватися як «бурякосіюче господарство», відповідне сільськогосподарське підприємство має спеціалізуватися на вирощуванні саме цукрових буряків. Спеціалізація значною мірою є притаманною саме для сільськогосподарських підприємств, а в теорії аграрного права під спеціалізацією в сільському господарстві розуміють форму (процес) суспільного поділу праці, що дістає вияв у територіальному розміщенні та розчленуванні галузі на окремі види виробництва сільськогосподарської продукції й сировини. При цьому в аграрному секторі економіки розрізняють зональну (внутрішньозональну), галузеву (внутрішньо- й міжгалузеву), міжгосподарську, господарську (внутрішньогосподарську), технологічну, функціональну та інші форми спеціалізації виробництва. Спеціалізацію (виробничу спрямованість) сільськогосподарського виробництва визначають за основною (провідною) галуззю, на яку припадає найбільша (від 25 відсотків і вище) питома вага в товарній продукції, а рівень останньої – за системою показників (коефіцієнтів). Розрізняють зернові, овочеві, овочево-молочні, птахівницькі, відгодівельні та інші спеціалізовані господарства, а також їх типи, що утворилися внаслідок різного поєднання основних і додаткових галузей⁷. Звідси, якщо відповідний сільськогосподарський товаровиробник займається діяльністю з вирощування цукрових буряків і питома вага такої продукції в загальному обсязі його товарної продукції становить більше ніж 25 відсотків, то він може визначатися як бурякосіюче господарство.

З приводу правового статусу цукрових заводів, то, зважаючи на відсутність спеціальних правових приписів щодо їх правосуб'єктності, вважаємо, що таким заводом може виступати будь-який суб'єкт господарювання, який спеціалізується саме на переробці цукрових буряків (або ж іншої цукросировини) на цукор, на отриманні цукру. Головним в організації діяльності такого заводу є дотримання технологічного процесу переробки цукрових буряків на цукор.

Обов'язковою умовою функціонування цукрових заводів є існування в їх складі лабораторії з проведення лабораторних аналізів з визначення якості (цукристості) продукції (цукрових буряків). Така лабораторія діє на правах структурного підрозділу відповідного цукрового заводу, а останній повинен мати свідоцтво про атестацію лабораторії на право проведення лабораторних аналізів з визначення якості (цукристості) продукції.

Відповідно до Методичних рекомендацій з визначення показників вироблення цукрози з 1 гектара посівів зони заготівлі цукрових буряків, затверджених наказом Міністерства аграрної політики від 18 грудня 2006 р. за № 779, окрім лабораторії, цукрові заводи також мають у своєму складі такий структурний підрозділ, як буряко-